

Pamiętnik Literacki 2010, 4, s. 233-237

Jan Mirosław Kasjan
(9 lipca 1933 – 21 kwietnia 2010)

Violetta Wróblewska

JAN MIROSŁAW KASJAN
(9 lipca 1933 – 21 kwietnia 2010)

21 kwietnia 2010 zmarł Jan Mirosław Kasjan – emerytowany profesor Instytutu Literatury Polskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; ceniony badacz literatury romantycznej, folklorysta, tłumacz i edytor, poeta; twórca tzw. toruńskiej szkoły folklorystyki, posługującej się w badaniach metodą komparatystyczną; wspinały dydaktyk, wychowawca wielu pokoleń polonistów i folklorystów.

Jan Mirosław Kasjan urodził się 9 lipca 1933 w Żurominie – niewielkim mieście na Mazowszu, gdzie spędził wczesne dzieciństwo. W roku 1939 wraz z rodzicami udał się na wakacje w rodzinne strony swego ojca, do Czortkowa na Podolu. Tam też Kasjanów zastał wybuch wojny. Trudna sytuacja sprawiła, że zdecydowano o pozostaniu na miejscu i osiedleniu się na wsi aż do czasu zakończenia działań wojennych.

Kilkuletni Kasjan dzięki kontaktom z rówieśnikami szybko opanował język ukraiński, znany częściowo już z domu, oraz zaznajomił się dość dobrze z miejscowym folklorem. Znalazło to swe odbicie w późniejszych pracach naukowych Profesora, m.in. w znakomitych zbiorach tłumaczeń tekstów ludowych opatrzonych wnikliwym komentarzem – *Na ciche wody. Dumy ukraińskie* (Toruń 1973; wyd. 2, zmienione: 2000) oraz *Na przełęczy światów. 150 ukraińskich baśni, gadek, humoresek i podań ludowych* (Toruń 2000).

Po wojnie, w r. 1945, rodzina Kasjanów wróciła do Polski w ramach akcji repatriacyjnej i osiadła w Lipnie, gdzie Jan Mirosław kontynuował naukę w miejscowym gimnazjum. W roku 1951 otrzymał świadectwo dojrzałości, a następnie został studentem filologii polskiej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W trakcie studiów dokonał pierwszych udanych prób translatorskich z poezji niemieckiej, a także sam zadebiutował jako poeta (w dodatku literackim do „Gazety Toruńskiej” – „Nowy Tor”, opublikowano w 1951 r. jego wiersz *Rozmowa z przyjaciелеm*).

Na ostatnim roku studiów Jan Mirosław Kasjan, będąc wyróżniającym się studentem, pełnił obowiązki młodszego asystenta. W roku 1955 po uzyskaniu tytułu magistra, na podstawie pracy *Nieznana poezja Stanisława Starzyńskiego*, powstałej pod kierunkiem doc. Sławomira Leonarda Rogowskiego, został zatrudniony na macierzystej uczelni jako starszy asystent. Podjął pracę naukową w Zespołowej Katedrze Literatury Polskiej UMK, w Zakładzie Literatury Wieku XIX. W okresie tym rozpoczął swe badania nad literaturą romantyczną, zwłaszcza nad twórczością Słowackiego i Norwida. Z pasją poświęcił się również naukowym studiom nad rodzimym folklorem, przede wszystkim nad drobnymi formami poetyckimi, takimi jak przysłowie, zagadka, zamawianie. Efektem wieloletnich badań kompa-

ratystycznych była rozprawa doktorska *Przysłowia i metaforyka potoczna w twórczości Słowackiego*, napisana pod kierunkiem prof. Juliana Krzyżanowskiego i obroniona w 1964 roku. Ukazała się ona drukiem rok później.

Po uzyskaniu stopnia naukowego dr Kasjan już jako adiunkt poświęcił się pracy organizacyjnej. Od roku 1965 sprawował nadzór nad Sekcją Folklorystyczną Naukowego Koła Polonistów, popularyzując wiedzę folklorystyczną wśród braci studenckiej. W roku 1968 dr Kasjan został powołany na stanowisko docenta, a w r. 1970 objął stanowisko wicedyrektora Instytutu Filologii Polskiej do spraw dydaktycznych. Przez pewien czas (na przełomie lat 1979 i 1980) pełnił też funkcję kierownika Zakładu Teorii Literatury, w którym był zatrudniony po reorganizacji macierzystego Instytutu. W tym czasie współpracował ściśle również z Podyplomowym Studium Etnografii, działającym przy Instytucie Archeologii i Etnologii UMK w Toruniu. Przez wiele lat prowadził tam według autorskiego programu zajęcia z literatury ludowej, cieszące się dużą popularnością wśród studentów.

Po doktoracie zainteresowania Jana Mirosława Kasjana – tak badawcze, jak i translatorskie – skoncentrowały się na folklorze. Kasjan przełożył m.in. rozprawę duńskiego folklorysty – Axela Orlika, zajmującego się cechami epiki ludowej. Ponadto prowadził dalsze badania nad małymi formami poetyckimi folkloru, tym razem za główny obiekt analiz wybierając zagadkę. Zwieńczeniem tych naukowych fascynacji była rozprawa habilitacyjna *Poetyka polskiej zagadki ludowej* (Toruń 1976). Siedem lat później została ona opublikowana w zmienionej, poszerzonej wersji jako monografia *Polska zagadka ludowa* (Wrocław 1983). Do dziś jest to najlepsza w polskiej nauce książka o zagadce, po którą często sięgają zarówno folklorysty, jak i badacze poezji dawnej oraz współczesnej. Kasjan bowiem nie tylko przedstawił w swej rozprawie specyfikę ludowego języka liryki, ale też pokazał mechanizmy tworzenia mowy szyfrowanej, na swój sposób tabuicznej, którą chętnie posługują się również twórcy najnowszej poezji.

Lata osiemdziesiąte w życiu naukowym Kasjana przyniosły kolejne tłumaczenia z zakresu folklorystyki, szczególnie dzieł uczonych zachodnioeuropejskich, takich jak Max Lüthi czy Janos Honti, oraz amerykańskich, m.in. Sthitha Thompsona i Alana Dundesa. Większość z przekładów ukazała się na łamach „Literatury Ludowej”, czasopisma, z którym Profesor przez wiele lat współpracował. Dzięki tym publikacjom, odznaczającym się wysoką kulturą językową, docierały do szerokiego grona badaczy literatury ustnej nowe metody interpretowania i analizowania bajki magicznej oraz zwierzęcej, teorie dotyczące związków mitu z folklorem, jak również informacje na temat specyfiki folkloru skandynawskiego, niemieckiego, a nawet indiańskiego. Do dziś przetłumaczone przez Kasjana artykuły należą do kanonu lektur każdego folklorysty.

Uczony, obok popularyzacji ustaleń naukowych zachodnich folklorystów, podejmował również własne studia o charakterze komparatystycznym. W ich efekcie powstał zbiór szkiców *Siostrzane muzy. Studia o literaturze ustnej i pisanej* (Toruń 1986), będący w rzeczywistości przekrojem zainteresowań badawczych Kasjana. Książka, jak i cały jego pokaźny dorobek sprawiły, że 20 lutego 1989 przyznano mu tytuł profesora nadzwyczajnego.

Aktywna praca naukowa i translatorska nie wpływała na zaprzestanie działalności organizacyjnej. Objąwszy w r. 1990 funkcję kierownika Zakładu Literatury Polskiej Romantyzmu i Pozytywizmu, Jan Mirosław Kasjan piastował ją do końca roku

akademickiego 1993/94. Obowiązki kierownicze godził z prowadzeniem badań naukowych i pracami edytorskimi poświęconymi małym formom literackim. Wydał w tym czasie własnym nakładem antologię tekstów z komentarzem, pt. *Zagadki rozmaite i pytania służące zabawie i nauce*. Tom zawierający teksty zagadek od literatury staropolskiej do współczesnej, a cieszący się uznaniem czytelników, wznowiony został w 1994 r. przez Wydawnictwo UMK. W tym samym roku Kasjan opublikował następny ważny zbiór szkiców z pogranicza literatury i folkloru, a mianowicie *Usta i pióro. Studia o literaturze ustnej i pisanej*. Znalazły się w tej książce istotne

Jan Mirosław Kasjan

dla folklorystów prace, dotyczące m.in. zamawiań, bajki zwierzęcej i jej źródeł, a także ludowych inspiracji poezji Juliusza Słowackiego.

W roku 1994 Jan Mirosław Kasjan uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Dalej prowadził intensywne prace badawcze nad rodzimą i ukraińską literaturą ludową. Po sześciu kolejnych latach ukazał się nowy zbiór rozpraw folklorystycznych Profesora, *Nad Seretem i nad Skrwą* (Toruń 2000), poświęcony przede wszystkim teorii folkloru oraz oralnej twórczości Ukrainy. Wśród artykułów, przedrukowanych z czasopism bądź tomów zbiorowych, na uwagę zasługują interesujące studia o Wernyhorze jako o postaci z polsko-ukraińskiego pogranicza, o polskich i ukraińskich balladach oraz bajkach. Znalazł się tam również bardzo osobisty w tonie tekst *Ze wspomnień folklorysty i tłumacza*, w którym Profesor wyjaśnia swe fascynacje kulturą ukraińską i opisuje dylematy związane z przekładem na język polski bliskiej mu twórczości ludowej naszych wschodnich sąsiadów. Zbiór szkiców wraz ze wznowionym tomem wspomnianych dum ukraińskich można uznać za zwieńczenie badań Kasjana nad folklorem.

Równoległe do prac naukowych i translatorskich, publikowanych w książkach i czasopismach polskich i zagranicznych, Jan Mirosław Kasjan zajmował się szero-

ko pojętą działalnością artystyczną. Nie tylko tłumaczył na język polski wiersze poetów niemieckich, ukraińskich, bułgarskich i włoskich, ale też przekładał rodzimą poezję na języki obce, zwłaszcza na ukraiński. Co istotne, również sam pisał wiersze, czego efektem są utrzymane w podobnej, nostalgicznej tonacji liryki rozproszone w czasopiśmie i tomiki poetyckie, zawierające nierzadko przekłady z literatury obcych: *Ognisko i ciemny wiatr* (Gdynia 1962), *Gałązka mroku* (Kraków 1967), *Progi* (Łódź 1980), *Znikające aureole* (Bydgoszcz 1990) oraz *Obnażona ziemia* (Toruń 1996).

Warto dodać, że Jan Mirosław Kasjan dał się poznać także jako organizator życia literackiego w regionie. W roku 1960 był współzałożycielem grupy poetyckiej Wiatraki, zrzeszającej poetów związanych z Pomorzem i Kujawami. Na okres 1959–1962 przypada również jego uczestnictwo w bydgoskim Kole Młodych Pisarzy ZLP. Do działalności kulturalnej można zaliczyć pełnienie przez Profesora w r. 1980 obowiązków jurora na XXII Festiwalu Teatrów Polski Północnej.

Za swe liczne publikacje naukowe, artystyczne, jak i za aktywność organizacyjną Jan Mirosław Kasjan był wielokrotnie nagradzany przez gremia państwowe, lokalne i uczelniane. Uczonemu uhonorowano m.in. nagrodą w Konkursie Sympozjum Młodych Twórców Polski Północnej (1965), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1973), Złotym Krzyżem Zasługi (1975), nagrodą Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za rozprawę habilitacyjną (1978) oraz za zbiór szkiców (*Siostrzane muzy*, 1978), nagrodą wojewody toruńskiego za twórczość poetycką (1981), odznaką Zasłużonego Działacza Kultury (1981), Orderem Odrodzenia Polski (1988), a także licznymi nagrodami JM Rektora UMK za pracę dydaktyczną i badawczą.

Profesor był również członkiem licznych towarzystw i organizacji naukowych polskich i zagranicznych, m.in. Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (od 1969 r.), II wydziału Towarzystwa Naukowego w Toruniu (od 1971 r.), Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej PAN (od 1981 r.) oraz Komisji Folklorystycznej tej organizacji (od 1983 r.), Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki we Lwowie (od r. 1998).

W roku 2001 ze względu na stan zdrowia Kasjan przeszedł na emeryturę. Jeszcze przez kilka lat pracował w Instytucie na pół etatu, prowadząc wykłady i konwersatoria z literatury romantycznej, ludowej i z estetyki; kształcąc magistrów i doktorów. Był Profesorem wspianiałym nauczycielem i wychowawcą studentów, nie rezygnującym ze swych spotkań z nimi nawet wtedy, gdy nie mógł już w pełni samodzielnie przemieszczać się do Collegium Maius, gdzie zwykle prowadził zajęcia ze studentami. Wówczas seminaria i wykłady odbywały się w jego mieszkaniu, ciesząc się ogromną popularnością słuchaczy. O wartości tych naukowych spotkań decydowała osoba Profesora, który – zafascynowany polskim i ukraińskim folklorem, godzinami zajmując o nim opowiadał, wskazywał ślady ludowości w polskiej literaturze, a niekiedy nawet z niemałym talentem śpiewał tradycyjne pieśni. Poprzez swe zaangażowanie w pracę dydaktyka i naukowca odkrywał przed młodymi urodę i znaczenie folkloru w literaturze oraz w badaniach literaturoznawczych. Myślę, że Uczony – taki właśnie: pełen pasji, a przy tym skromny i serdeczny, pozostanie w naszej pamięci, w pamięci studentów, doktorantów i kontynuatorów jego działalności.

Violetta Wróblewska

(Uniwersytet Mikołaja Kopernika –
Nikolaus Copernicus University, Toruń)

Abstract

JAN MIROŚLAW KASJAN'S OBITUARY

The text is devoted to memory professor Jan Mirosław Kasjan (1933–2010), a respectable researcher in Polish romantic literature, folklorist, translator, editor, poet, for many years affiliated to Nicolaus Copernicus University in Toruń.